

BOLESŁAW PORTER

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

**KSZTAŁCENIE NA KIERUNKU
GOSPODARKA PRZESTRZENNA
W SZKOLE GŁÓWNEJ GOSPODARSTWA
WIEJSKIEGO W WARSZAWIE**

Abstract: Education on *Spatial Economy* at the Warsaw University of Life Sciences. The article presents the historical background, curriculum and current problems of education in the regional planning at the Warsaw University of Life Sciences associated with the introduction of the National Qualifications Framework.

Key words: Curricula, learning outcomes, *Spatial Economy*.

1. Historia

Kształcenie na kierunku *Gospodarka Przestrzenna* w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie jest prowadzone od 1998 r. W początkowej fazie kształcenie odbywało się na studiach stacjonarnych w ramach jednolitych studiów magisterskich, a od 2000 r. rozpoczęto nauczanie na 4-letnich zaocznych studiach inżynierskich. W roku akademickim 2003/2004 w uczelni wprowadzono studia dwustopniowe. Od początku *Gospodarka Przestrzenna* była prowadzona jako kierunek międzywydziałowy w ramach Międzywydziałowego Studium Gospodarki Przestrzennej (MSGP). Program nauczania zatwierdzany był przez Radę Programową, w skład której wchodził nauczyciele akademicy z Wydziałów: Leśnego, Inżynierii i Kształtowania Środowiska, Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu, Nauk Ekonomicznych oraz Rolnictwa i Biologii, legitymujący się dorobkiem naukowym w zakresie planowania przestrzennego i szeroko rozumianego kształtowania środowiska. Od 1 października 2007 r. wprowadzono nowy program kształcenia, opracowany na podstawie projektu standardu nauczania dla kierunku. W przypadku gospodarki prze-

strzennej standardy określały dla I stopnia dwa rodzaje studiów: inżynierskie trwające nie krócej niż 7 semestrów oraz co najmniej 2500 godzin zajęć i licencjackie – przynajmniej 6 semestrów i 2200 godzin zajęć. Na studiach drugiego stopnia dla kandydatów po studiach inżynierskich zajęcia trwające co najmniej 3 semestry, zaś po studiach licencjackich 4 semestry, z liczbą godzin wynoszącą odpowiednio 900 i 1000, przy czym obydwie formy studiów miały identyczne treści kształcenia. Pewnym ograniczeniem było zapewnienie studentom 30% treści kształcenia do wyboru oraz uwzględnienie wymogów związanych z nadawaniem tytułu zawodowego inżyniera. Problemem było również opracowanie programów zajęć na studia niestacjonarne, na których wymiar został ograniczony do 60% godzin zajęć przewidzianych na studiach stacjonarnych. W 2012 r. kierunek uzyskał pozytywną ocenę Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

2. Krajowe Ramy Kwalifikacji

Wprowadzenie Krajowych Ram Kwalifikacji postawiło przed Radą Studium nowe wyzwania związane z dostosowaniem programów kształcenia do obowiązujących przepisów. W ramach szeroko zakrojonej dyskusji (Komisje Dydaktyczne, otwarte posiedzenia Rady Studium, Senatu Uczelni, spotkania przedstawicieli Uczelni kształcących na kierunku *Gospodarka Przestrzenna*, czy Zespołu Problemowego ds. Kształcenia i Rozwoju Kadr KPZK PAN) przyjęto, że *Gospodarka Przestrzenna* jest kierunkiem międzyobszarowym, należy do obszarów kształcenia w zakresie nauk: społecznych, technicznych oraz przyrodniczych lub rolniczych, leśnych i weterynaryjnych. Natomiast na wniosek Rady Studium MSGP Senat przyjął, że kształcenie na kierunku *Gospodarka Przestrzenna* w SGGW będzie powiązane z obszarami nauk społecznych, technicznych oraz rolniczych, leśnych i weterynaryjnych. Kierunkowe efekty kształcenia na *Gospodarce Przestrzennej* są połączone z następującymi dziedzinami i dyscyplinami: nauki ekonomiczne (ekonomia oraz nauki o zarządzaniu); nauki techniczne (architektura i urbanistyka, budownictwo, geodezja i kartografia oraz inżynieria środowiska); nauki rolnicze (ochrona i kształtowanie środowiska); nauki leśne (leśnictwo).

Od 1 października 2012 r. *Gospodarka Przestrzenna* w SGGW realizowana jest na Wydziale Leśnym jako kierunek międzywydziałowy na zasadach określonych w porozumieniu zawartym przez Dziekanów Wydziałów, których pracownicy prowadzą kształcenie oraz badania związane z kierunkiem. Profil kształcenia, program oraz koncepcja kształcenia są w pełni zgodne z misją Uczelni, której nadrzędnym celem jest: „*służenie rozwojowi*

wi gospodarczemu i intelektualnemu polskiego społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich, gospodarki żywnościowej i szeroko rozumianego środowiska naturalnego”. Uczelnia stawia sobie także za cel: „prowadzenie na najwyższym poziomie badań naukowych i kształcenia oraz działalności wdrożeniowej”. Kierunek wpisuje się w problematykę gospodarowania przestrzenią, rozwoju ekonomicznego i społecznego zarówno na terenach zurbanizowanych, jak i niezurbanizowanych, ze szczególnym ukierunkowaniem na problematykę rozwoju obszarów wiejskich. Strategia kierunku koncentruje się przede wszystkim na zagadnieniach związanych z procesem nauczania, jednym z jej najważniejszych celów jest utrzymanie i podnoszenie jakości kształcenia w powiązaniu z wymaganiami rynku pracy. Ważnym celem jest również umiędzynarodowienie procesu edukacji. Cele realizowane na kierunku *Gospodarka Przestrzenna* są w pełni zgodne także ze strategią Uczelni [*Strategia ...*].

Do opisu programu nauczania wykorzystano prawie wszystkie efekty kształcenia występujące w opisie efektów kształcenia dla przyjętych obszarów kształcenia. Z obszaru nauk społecznych pominięto jedynie jeden deskryptor opisujący efekty „wiedzy”, przy czym jego intencje zawarto w opisie efektów kierunkowych (tab. 1).

Sposób weryfikacji zakładanych efektów kształcenia jest określony w sylabusach poszczególnych przedmiotów. Projekt programu studiów był konsultowany z pracownikami jednostek samorządu terytorialnego, z którymi współpracuje Studenckie Koło Naukowe Gospodarki Przestrzennej. W ostatnim czasie została podpisana umowa patronacka między Wydziałem Leśnym oraz Starostwem Powiatowym w Przasnyszu o objęciu patronatem

Tabela 1

Zgodność efektów kształcenia dla kierunku *Gospodarka Przestrzenna* z deskryptorami obszarowymi

Kryterium	<i>Gospodarka Przestrzenna</i>	Obszar kształcenia – zakres nauk			
		społeczne	techniczne	rolnicze	inżynierskie
Wiedza	15	10/11	11/11	9/9	5/5
Umiejętności	17	11/11	16/16	10/10	8/8
Kompetencje społeczne	9	7/7	7/7	8/8	2/2
Razem	41	28/29	34/34	27/27	15/15

Źródło: Opracowanie własne.

Liceum Ogólnokształcącego w Przasnyszu. W ramach tej umowy pracownicy samorządowi wybranych komórek organizacyjnych Starostwa będą konsultantami programów kształcenia, biorąc pod uwagę, że wśród nich jest kilku absolwentów *Gospodarki Przestrzennej* ich uwagi będą bezcenne.

3. Program nauczania

Program studiów I stopnia (2670 godzin zajęć, w tym 1145 h wykładów, 1215 h ćwiczeń kameralnych oraz 310 h ćwiczeń terenowych – łącznie 210 punktów ECTS) umożliwia studentowi wybór modułów/przedmiotów kształcenia w wymiarze 64 punktów ECTS co stanowi 30,5% ogólnej liczby punktów ECTS. Sumaryczne wskaźniki ilościowe:

- a) łączna liczba punktów ECTS, którą student uzyskuje na zajęciach wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich – 112 (53,3%);
- b) łączna liczba ECTS, którą student uzyskuje w ramach zajęć z zakresu nauk podstawowych, do których odnoszą się efekty kształcenia dla określonego kierunku, poziomu i profilu kształcenia – 32 (15,2%);
- c) łączna liczba punktów ECTS, którą student musi uzyskać w ramach zajęć o charakterze praktycznym – 83 (39,5%);
- d) minimalna liczba punktów ECTS, którą student musi uzyskać, realizując moduły kształcenia oferowane w formie zajęć ogólnouczelnianych lub na innym kierunku studiów – 8, w tym na zajęciach z WF – 1;
- e) procentowy udział liczby punktów ECTS dla każdego z obszarów kształcenia w łącznej liczbie punktów ECTS wynosi:
 - obszar nauk społecznych - 24,4%,
 - obszar nauk technicznych - 34,8%,
 - obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych – 40,8%.

Na II stopniu (1000 godzin zajęć, w tym 360 h wykładów, 540 h ćwiczeń kameralnych oraz 100 h ćwiczeń terenowych – 90 ECTS) studenci mają do wyboru moduły kształcenia w wymiarze 41 pkt ECTS (45,6%).

Aby zostać studentem *Gospodarki Przestrzennej* na studiach stacjonarnych I stopnia należy mieć zdaną maturę na poziomie rozszerzonym z dwóch przedmiotów (geografia oraz matematyka) co najmniej na 65-70%. W ostatnich pięciu latach przyjmowano studentów, którzy uzyskali na egzaminie maturalnym łączną liczbę punktów z tych przedmiotów na poziomie 135-138. Daje się zauważyć, gorsze przygotowanie studentów I roku z matematyki. O ile przed kilku laty (2002-2005) tego przedmiotu nie zaliczało w pierwszym semestrze ok. 3% populacji (1-2 studentów), o tyle ostatnio odsetek ten

wzrósł znacznie: 2009/10 – 7,6%; 2010/11 – 12,9%, 2011/12 – 15,6%, a w roku 2012/13 – 34,9%. Wydaje się, że znacznie obniżono wymagania z matematyki na egzaminie maturalnym.

Istotnym problemem jest również sposób rekrutacji na studia II stopnia. Dotychczas na tę formę studiów przyjmowano absolwentów studiów I stopnia kierunku *Gospodarka Przestrzenna* oraz z kierunków pokrewnych, takich jak: *Architektura i Urbanistyka*, *Architektura Krajobrazu*, *Budownictwo*, *Geodezja i Kartografia* oraz *Leśnictwo* z tytułem zawodowym inżyniera. Kandydatom z kierunków pokrewnych wyznaczano do zaliczenia różnice programowe z programu studiów I stopnia. Zdajemy sobie sprawę, że ten sposób rekrutacji mija się z założeniami Procesu Bolońskiego, ale zapewniamy, że absolwent studiów II stopnia ma podstawową wiedzę z szeroko rozumianego gospodarowania przestrzenią.

Praktyka zawodowa przewidziana jest jedynie w programie studiów I stopnia, w wymiarze 4 tygodni (160 godz.). W ramach praktyk w jednostkach samorządu terytorialnego (Urząd Miasta i/lub Gminy), studenci poznają m.in.: statut gminy/miasta, organizację Urzędu, pracę jednostek organizacyjnych (budżetu; promocji i rozwoju gminy/miasta; edukacji, kultury, rekreacji i sportu; polityki społecznej; bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego; ochrony środowiska; gospodarki komunalnej, infrastruktury i inwestycji; geodezji, katastru i gospodarki nieruchomościami; planowania i zagospodarowania przestrzennego zamówień publicznych) biorą udział w posiedzeniu minimum jednej z komisji rady gminy/miasta oraz w miarę możliwości w sesji rady gminy/miasta.

Na ćwiczeniach terenowych studenci zapoznają się z problematyką związaną z gospodarowaniem przestrzenią, a także zbierają materiały źródłowe wykorzystywane podczas zajęć kameralnych.

W procesie dydaktycznym stosowane są metody odpowiednie do celu i treści przedmiotu, mające na celu jak najbardziej efektywne przekazywanie wiedzy i umiejętności oraz kształtowanie określonych postaw, dążą one do wyrobienia samodzielności, kreatywności i twórczej wyobraźni oraz umiejętności pracy w zespołach. Poza tradycyjnymi metodami dydaktycznymi stosuje się:

- indywidualne i/lub zespołowe wykonywanie projektów z częścią obliczeniową opracowaną na podstawie obowiązujących norm i wytycznych;
- wykonywanie obserwacji, pomiarów i eksperymentów w terenie;
- obronę i dyskusję przygotowanych rozwiązań projektowych i koncepcji ze szczególnym uwzględnieniem wad i zalet możliwych rozwiązań wariantowych;

- wykonywanie obliczeń projektowych, modelowanie i badanie przebiegu procesów w laboratorium komputerowym wyposażonym w specjalistyczne oprogramowanie;
- opracowanie dokumentacji przyrodniczej, technologicznej i technicznej;
- opracowanie prezentacji na zadany lub wybrany temat i przedstawienie jej na forum grupy oraz dyskusja nad przedstawioną tematyką;
- zajęcia seminaryjne, na których studenci referują wyniki swoich badań związanych z pracą dyplomową;
- organizację i uczestnictwo w warsztatach i konferencjach związanych z gospodarką przestrzenną.

Na wykładach powszechnie są stosowane prezentacje multimedialne oraz filmy dydaktyczne, na ćwiczeniach normy, wytyczne, mapy, atlasy, itp., część ćwiczeń realizowana jest również w formie warsztatów. Zajęcia związane z technikami informacyjnymi i projektowaniem odbywają się w laboratoriach komputerowych. Istotną formą wspomagania procesu dydaktycznego jest korzystanie z materiałów dostępnych w Internecie (np. bazy danych). Wykłady odbywają się w ogólnouczelnianych salach wykładowych, które są zarządzane przez centralną administrację Uczelni (Biuro Spraw Studenckich). Wszystkie sale wykładowe wyposażone są w podstawowe środki audiowizualne, tj. komputery i rzutniki multimedialne oraz rzutniki pisma. Dostępne są także przenośne rzutniki pisma oraz rzutniki multimedialne. Sprzęt ten stanowi uzupełnienie standardowego wyposażenia i jest do dyspozycji studentów na seminariach dyplomowych. Ćwiczenia odbywają się w ogólnodostępnych salach uczelnianych, wydziałowych lub pracowniach katedralnych, będących w dyspozycji jednostki prowadzącej zajęcia. Studenci MSGP mogą korzystać z Biblioteki Głównej, która posiada prawie 450 tys. woluminów – książek, czasopism oraz zbiorów specjalnych (prace doktorskie, magisterskie, zbiory kartograficzne, normy, mikrofisz). Biblioteka jest skomputeryzowana, w lokalnej sieci komputerowej pracuje 115 stanowisk. Dla czytelników przeznaczonych jest 55 stanowisk w celu przeszukiwania katalogowych baz komputerowych, zagranicznych i polskich bibliograficznych baz danych, dotyczących nauk biologicznych, rolniczych, żywieniowych, biotechnologii, ekologii itp. oraz zasobów internetowych. Czytelnie, informatorium, sala katalogowa, wypożyczalnia podręczników wyposażone są w nowoczesny sprzęt komputerowy i kserograficzny, który ułatwia korzystanie ze zbiorów bibliotecznych i baz bibliograficznych.

Studenci uczestniczą w wymianie zagranicznej w ramach programu Socrates/Erasmus. W ramach wymiany międzynarodowej w latach 2008-2012

wyjechało prawie 20 studentów *Gospodarki Przestrzennej*: Gent (Belgia), Cantabria i Lleida (Hiszpania), Wageningen (Holandia), Lisboa (Portugalia), Praga (Czechy), Petersburg (Rosja), Ankara (Turcja).

Proces dyplomowania – dyplom inżyniera/magistra uzyskuje absolwent, który zrealizował program przewidziany dla danego stopnia studiów i wykonał pracę dyplomową. Oferta tematów prac dyplomowych do podjęcia w danym roku akademickim przedstawiana jest studentom przez kierowników specjalizacji. Studenci mają również możliwość zaproponowania tematu pracy dyplomowej. Dziekan zatwierdza temat najpóźniej na rok przed planowanym terminem ukończenia studiów. Podczas wykonywania pracy dyplomowej studenci odbywają seminaria dyplomowe przewidziane programem studiów. Po uzyskaniu wszystkich, przewidzianych programem studiów zaliczeń student składa w dziekanacie oprawioną pracę dyplomową w wersji papierowej, wniosek o dopuszczenie do egzaminu dyplomowego oraz pracę w wersji elektronicznej na płycie CD (Zarządzenie Rektora SGGW z 24.01.2011 r.). Praca zostaje sprawdzona przez uprawnionego pracownika dziekanatu w systemie Plagiat.pl. Egzamin dyplomowy odbywa się przed komisją powołaną przez Dziekana, składającą się minimum z trzech osób; w skład komisji wchodzi promotor i/lub recenzent. W komisji egzaminacyjnej mogą uczestniczyć osoby spoza jednostki prowadzącej studia. Przebieg egzaminu dyplomowego:

- przewodniczący potwierdza spełnienie kryteriów formalnych dopuszczenia do egzaminu oraz ocenę pracy dyplomowej wykonanej przez promotora i recenzenta, na tej podstawie wystawiana jest ocena z pracy;
- dyplomant prezentuje wyniki badań i wnioski wynikające z pracy, a następnie odpowiada na pytania związane z pracą;
- dyplomant losuje dwa pytania (pierwsze z zakresu przedmiotów kierunkowych, drugie z zakresu przedmiotów specjalizacyjnych) i udziela na nie odpowiedzi.

Egzamin dyplomowy uznaje się za zdany, jeżeli średnia ocen z pytań egzaminacyjnych jest równa lub wyższa od 3,00. W przypadku uzyskania z egzaminu dyplomowego oceny niedostatecznej lub nieusprawiedliwionego nieprzystąpienia do tego egzaminu w ustalonym terminie, Dziekan wyznacza drugi termin egzaminu jako ostateczny. Powtórny egzamin nie może się odbyć wcześniej niż po miesiącu od daty pierwszego egzaminu i nie później niż po upływie dwóch miesięcy.

Po ukończeniu studiów na kierunku *Gospodarka Przestrzenna* w SGGW absolwent jest przygotowany do podejmowania decyzji zarówno

w zakresie prawidłowego gospodarowania przestrzenią: analizy stanu zagospodarowania, planowania przestrzennego, jak i zarządzania przestrzenią. Posiada wiedzę na temat polityki przestrzennej oraz lokalizacji działalności gospodarczej. Stosuje metody inwentaryzacji i oceny przestrzeni, wykorzystując przy realizacji tych zadań nowoczesne techniki komputerowe. Zna i stosuje w prowadzonych projektach i działaniach aktualne przepisy prawne dotyczące gospodarki przestrzennej. Ma umiejętność kompleksowego podejścia do problemów, biorąc pod uwagę uwarunkowania ekonomiczne, społeczne i przyrodnicze, z uwzględnieniem specyfiki terenów miejskich, strefy podmiejskiej oraz obszarów wiejskich. Potrafi krytycznie dobierać argumenty wspomagające decyzje dotyczące realizacji projektów i zadań w gospodarce przestrzennej. Jest przygotowany do pracy na stanowiskach samodzielnych oraz potrafi pracować w zespole. Rozumie potrzebę ochrony przestrzeni. Jest świadomy konieczności podnoszenia kompetencji zawodowych i osobistych. Postępuje zgodnie z zasadami etyki.

Kariery zawodowe absolwentów SGGW monitorowane są na rynku pracy, przy czym zdajemy sobie sprawę, że jest to monitoring cząstkowy – tylko część absolwentów odpowiadała na prośby ankietowanych. W ostatnim okresie zarówno w celu doskonalenia procesu dydaktycznego, jak i wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia w SGGW realizowany jest, w ramach *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*, projekt badawczy pt. *Wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego uczelni oraz zwiększenia liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki opartej na wiedzy (GOW)*. Celem głównym projektu jest optymalizacja zarządzania zasobami SGGW w celu podnoszenia jakości kształcenia zgodnie z wymogami GOW, szczególnie w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, gospodarki żywnościowej i szeroko rozumianego środowiska naturalnego, przez wdrożenie modelu zarządzania jakością i kształtowanie absolwenta spełniającego oczekiwania pracodawców na rynku pracy.

Nasi absolwenci pozytywnie oceniają studia na kierunku *Gospodarka Przestrzenna*. W pięciostopniowej skali ocen (gdzie 5 oznaczała wysoki poziom, 1 – niski) satysfakcja z ukończonych studiów uzyskała średnią ocenę 4,00; przydatność programu studiów – 3,62 zaś przydatność treści programowych przedmiotów kierunkowych – 3,69.

Niewątpliwym bogactwem kierunku są jego studenci. Studenci *Gospodarki Przestrzennej* biorą aktywny udział w życiu Uczelni. Corocznie organizują obchody Międzynarodowego Dnia GIS. W 2012 r. zorganizowali Konferencję oraz warsztaty pt. *Miasto w Twoich rękach*. W kwietniu 2013 r.

zorganizowali z okazji 10-lecia Studenckiego Koła Naukowego oraz 15-lecia *Gospodarki Przestrzennej* w SGGW Ogólnopolską Konferencję: *Dokąd zmierzasz gospodarko przestrzenna? – czyli o historii, perspektywach i problemach gospodarki przestrzennej.*

Literatura

- Dokumentacja programu kształcenia na kierunku Gospodarka Przestrzenna: studia I i II stopnia. Krajowe Ramy Kwalifikacji.* Maszynopis, Wydział Leśny SGGW, Warszawa, czerwiec, 2012.
- Raport Samooceny.* Maszynopis, Wydział Leśny SGGW, Warszawa, styczeń-luty, 2012.
- Rozporządzenie Ministra NiSzW w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji, w tym opisów efektów kształcenia dla obszarów kształcenia* (Dz.U. nr 253/2011).
- Strategia Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie na lata 2011-2020*
- Szulc T. (red.), 2007, *Jakość kształcenia w szkołach wyższych.* Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.